

Vi har en etisk skyldighet att tillåta medicinska djurförsök!

Anta att du kommer fram till en sjö där ett barn och en hund håller på att drunkna. Du inser att du bara hinner rädda en av dem till livet. Vem skall du då i första hand välja?

Frågan kan tyckas ligga långt ifrån de etiska resonemang som bör föras vid ställningstagande för eller emot djurförsök i medicinsk forskning, men problemställningen är relevant.

SAM FRANSSON
med kand, Danderyd
(sam5@telia.com)

■ Precis som många andra reagerar jag med obehag när jag ser såväl söta kaniner som mindre söta råttor utnyttjas inom den medicinska forskningen. Men jag tror inte heller att jag är ensam om att reagera negativt, till och med må dåligt, när jag möter svårt sjuka barn och vuxna. Dilemmat är att vi vet att vi med hjälp av medicinska djurförsök kan minska antalet människor som lider svårt av olika sjukdomar!

Här har vi alltså en tydlig känslomässig konflikt. Vi kan antingen förbjuda eller tillåta medicinska djurförsök, men i båda fallen leder det till resultat som strider mot våra humana känslor. Det är i ett sådant läge lämpligt att engagera förnuftet så länge man inte glömmer bort att även rationaliteten har sina begränsningar.

Förnuft och intuition

Givetvis skall debatter bygga på förnuftiga argument som är både relevanta och sanna, men till slut leder de alltid till en punkt där förnuftet inte längre räcker till: man får helt enkelt lita till sin intuition!

Detta är inget märkligt, eller ens en svaghet, eftersom detta gäller all vetenskap. T ex finns det inom den mest strikta vetenskapen, nämligen matematiken, i botten av alla bevis obevisbara axiom som man med intuitionens hjälp antar vara sanna. Ett av dessa är att det på varje rak linje finns en punkt som delar linjen i två exakt lika långa delar. Detta går inte att bevisa men tycks uppenbart sant.

Från dylika självklara axiom härleds sedan all högre matematik.

Problemet är att utanför den naturvetenskapliga världen är sällan axiomen självklara och begreppen är svårdefinierade, vilket gör att det är svårare att uppnå enighet. I ett etiskt resonemang försöker man hitta argument som intuitivt ger en uppenbar vägledning om hur man skall handla i en viss situation, en situation som inte nödvändigtvis behöver ha något samband med det man vill diskutera. Man försöker sedan finna rationella argument för problemet i fråga.

Anta att du kommer fram till en sjö där ett barn och en hund håller på att drunkna. Du inser (eller blir i alla fall övertygad om) att du bara hinner rädda en av dem. Vem skall du då i första hand försöka rädda livet på? Eller spelar det ingen roll vem du försöker rädda först? De flesta skulle säga att det inte bara är rätt att försöka rädda människan före hunden utan även att det är en moralisk skyldighet att göra det.

Har man väl accepterat denna etiska slutsats har jag svårt att se att man kan motsätta sig medicinska djurförsök. I båda fallen ställs vi inför ett val där vi antingen kommer att minska lidandet hos djur (djurförsök förbjuds/hunden räddas) och öka lidandet hos människor (vi blir sämre på att bota sjukdomar/människan drunknar), eller tvärtom.

Tre invändningar

Mot detta resonemang brukar främst tre invändningar framföras:

Arttillhörighet. Djurrättsaktivister hävdar ofta att det inte alls är någon skillnad i värde mellan människor och djur, och att vår intuition i detta fall bara beror på att vi är evolutionärt utvecklade att gynna vår egen art. Jag tror emellertid inte att det är arttillhörigheten som har ett avgörande här, vare sig direkt eller indirekt. Många skulle intuitivt hålla med om att en reptil har mer livsvärde än en myra, en kanin mer än en reptil, en primat mer än en kanin och, slutligen, en människa mer än en primat. Det avgörande i detta resonemang är inte arttillhörigheten, utan arternas olika medvetandenivå samt förmåga att uppleva lidande och välbefinnande.

Jag har svårt att föreställa mig att någon på allvar skulle vidhålla att han skulle bli lika chockad och moraliskt upp-

Se även medicinska kommentar i detta nummer.

rörd om han upptäckte att hans nya partner jobbade på ett slakteri som om hon var massmördare. Jag anser därmed att vi med god säkerhet kan hävda att ett människoliv är mer värt än ett djurliv.

Konsekvens. Nästa invändning mot exemplet med det drunknande barnet och hunden är att det inte rör medicinska djurförsök och därför inte är relevant. Det är få ting moralfilosofer världen över är eniga om, men ett av dem är det faktum att etiska regler måste vara konsekventa. Jag kan alltså inte säga att det på måndagar är rätt att rädda hunden först, medan man på fredagar skall rädda människan! Om mina moraliska regler säger mig att jag i en situation bör rädda människor framför djur kan jag inte i en annan situation eller en annan dag hävda att det nu är rätt att rädda djuren först.

Om jag vid en olycksplats följer den etiska principen att i första hand minska människors lidande måste jag i konsekvensens namn också låta mig ledas av den principen när jag tar ställning till huruvida medicinska djurförsök skall tillåtas eller förbjudas. Och det är faktiskt fortfarande så, att djurförsök är nödvändiga för att utveckla nya terapier.

Passivt eller aktivt? Den absolut vanligaste och mest seglivade invändningen är dock att i det ena fallet (drunkningsolyckan) orsakas djurets lidande/död av vår passivitet (vi underlåter att rädda hunden), medan i det andra fallet djurets lidande orsakas aktivt av oss (djurförsök). Jag har dock svårt att se varför den skillnaden skulle vara moraliskt relevant. Faktum kvarstår att vi i båda fallen ställs inför ett val som minskar lidandet antingen hos människor eller hos djur, och vi bör ledas av samma moraliska principer avseende båda!

Skillnad på handling och person

Många blandar ihop omdömet om en handling med omdömet om en person. Utilitarister, som anser att en handling är

etiskt rätt om den maximerar välbefinnande och minimerar lidande, lägger stor vikt vid denna distinktion och menar att etik handlar om omdömen om handlingar, inte om personer, medan många teologer och pliktetiker inte gör denna åtskillnad.

Självt anser jag att det är viktigt att skilja på dessa omdömen. Anta att en galning tänker förgifta alla på ett sjukhus genom att blanda gift i sjukhusmaten, men genom ett misstag blandar ihop fel kemikalier och i stället får fram en medicin som botar cancer! Hur skall man etiskt bedöma denna situation? Tillämpar man distinktionen ovan uppstår inga problem: omdömet om handlingen måste bli positivt eftersom sjuka botades, men omdömet om personen som utförde den blir negativt eftersom hans avsikt var att döda.

När det gäller djurförsökens legala status är det ju själva handlingen att utföra medicinska djurförsök som vi skall ta ställning till, inte avsikten hos dem som utför försöken (om de gör det bara för att främja karriären, för att de är nyfikna på biologiska mekanismer eller för att de vill rädda världen från alla svåra sjukdomar). Exemplet ovan kan därför ses som en etiskt ekvivalent situation när vi skall diskutera själva handlingen att utföra medicinska djurförsök.

Oetiskt förbjuda djurförsök

När vi skall ta ställning till medicinska djurförsök är detta alltså ekvivalent med att ta ställning till om vi skall rädda djur eller människa först vid en olycksplats. Min slutsats blir således att det inte bara är etiskt försvarbart att tillåta medicinska djurförsök, det vore oetiskt att förbjuda dem!

Diskussionen är emellertid inte så enkel att den kan sluta i och med detta. I mitt exempel vore det allra bästa, det vi faktiskt bör sträva efter, att rädda både barnet och hunden. Det motsvarar en situation när vi skulle kunna bota sjukdomar utan att använda oss av medicinska djurförsök. Det finns alltså en etisk anledning att parallellt med djurförsök utveckla alternativa forskningsmetoder. Djurförsök är kostsamma; om vi kunde ersätta dem med datormodeller eller liknande vore detta både en ekonomisk och en etisk vinst för samhället!

Dock behöver vi inte sitta passivt fram till dess. Man kan redan nu sträva efter att minska djurs lidande, utan att för den skull förbjuda medicinska djurförsök, t ex genom att kämpa för bl a humanare djurtransporter samt bättre djurhållning inom lantbruket och på laboratorier. Bl a arbetar Stiftelsen forskning utan djurförsök sedan 1964

för att främja medicinsk forskning utan djurförsök.

Etiska kommittéer har en viktig uppgift

Jag försvarar inte alla former av djurförsök, endast de medicinska. Vi måste komma ihåg att människan inte har oinskränkt makt över djuren, det vore t ex absurdt att tillåta extremt plågsamma djurförsök bara för att hitta en medicin som lindrar förkylning.

Därför behövs etiska kommittéer som kan väga de negativa effekterna mot nyttan. Det är viktigt att den offentliga debatten om medicinsk etik hålls levande. •

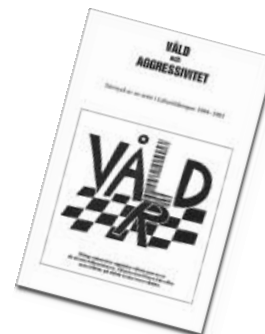
Särtryck

Läkartidningen

Många människor uppfattar våldet som en av de största hälso-riskerna. Våldet möter läkare från olika specialiteter på skilda nivåer inom vården. Det kan också drabba dem själva.

Under 1994–95 publicerade Läkartidningen 26 artiklar som tillsammans gav ett brett medicinskt perspektiv på ämnet våld och aggressivitet. De har nu samlats i ett 84-sidigt häfte som kan beställas med kupongen nedan.

Priset är 95 kronor.

Våld och aggressivitet

Beställer härmed.....ex av "Våld och aggressivitet"

.....
namn

.....
adress

.....
postnummer

.....
postadress

Insändes till **LÄKARTIDNINGEN**
Box 5603
114 86 Stockholm

Faxnummer: 08-20 74 35

www.lakartidningen.se
under särtryck, böcker